

Nr 50.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 19 oktober 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 219, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att till Stödlån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Vid statsrådsprotokollet har såsom bilaga fogats ett inom jordbruksdepartementet upprättat förslag till kungörelse om stödlån till jordbrukare som lidit skada genom svartrost m. m. Utskottet torde beträffande den närmare utformningen av den föreslagna låneverksamheten få hänvisa till denna i propositionen å s. 8—9 intagna bilaga.

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

I: 515 av herr *Lars Andersson*, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte besluta, att stödlån jämväl skall kunna utgå till de jordbrukare, vars skörd år 1951 blivit väsentligt nedsatt genom regn- och översvämningsskador, samt

I: 522 av herrar *Ohlon* och *Lindblom* samt II: 664 av herr *Ohlin m. fl.*, likalydande, vari hemställts, *dels* att riksdagen måtte med ändring av Kungl. Maj:ts förslag samt i överensstämmelse med vad i motionerna anförts besluta om grunder för avskrivningslån åt jordbrukare, som drabbats av förluster genom svartrostangrepp å vete 1951, *dels* att till Avskrivningslån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 skall anvisas ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor, *dels ock* att riksdagen skall uppdraga åt Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter i ämnet.

Beträffande de skäl, som motionärerna återopat till stöd för sina yrkanden, torde utskottet få hänvisa till motionerna.

I skrivelse den 2 oktober 1951 har *statens jordbruksnämnd* föreslagit, att staten skall lämna tillfällig kredithjälp åt odlare, vilka genom svartrostangreppen på årets veteskörd försatts i en allvarlig ekonomisk situation. Kredithjälpen föreslås skola få formen av amorteringslån enligt i huvudsak de regler, som gälla för utlämnande av stödlån åt jordbrukare i anledning av regnskador hösten 1950.

Jordbruksnämnden anför att årets veteskörd genom svartrostangrepp utsatts för betydande såväl kvantitativa som kvalitativa skador. Nämnden finner det ännu icke möjligt att säkert uttala sig om skadornas omfattning men framhåller att vårvetet blivit mest utsatt och att skadorna inom vissa områden närmast kunna betecknas som katastrofala. Beträffande skadornas omfattning anføres vidare bland annat.

En viss uppfattning om skadornas storlek kan erhållas genom en jämförelse mellan jordbruksnämndens uppskattning av veteskörden på grundval av årsväxtrapporterna per den 31 augusti och motsvarande uppskattning per den 16 juli. En sådan jämförelse ger vid handen, att skörderesultatet mellan dessa tidpunkter skulle ha minskat med omkring 100 000 ton. Nedgången är helt att tillskriva svartrostangreppen. Inom de områden, där angreppen varit starkast, är minskningen stor, medan den inom områden, som blott i mindre grad eller ej alls angripits, är relativt obetydlig eller obefintlig. Skördeminskningen mellan rapporttillfällena utgör i Skåne 40 procent för både höst- och vårvete, i Blekinge 35 procent för höstvete och 50 procent för vårvete, i Kalmar läns södra del och Gotland 10 å 15 procent för höstvete och 20 å 30 procent för vårvete, i Östergötland omkring 15 procent för båda veteslagen samt i Örebro län 10 procent för höstvete och 30 procent för vårvete. Det finns grundad anledning antaga, att skadorna i verkligheten äro större än vad de nu nämnda procentalen antyda.

Med hänsyn till svartrostangreppens svårighetsgrad och abnorma karakter anser jordbruksnämnden det rimligt, att åtgärder från statens sida skola vidtagas för att ge de odlare, som genom angreppen försatts i en allvarlig ekonomisk situation, möjlighet att genom tillfällig kredithjälp övervinna sina ekonomiska bekymmer. Däremot anses direkta bidrag för att täcka de förluster, som åsamkats odlarna, i detta sammanhang icke böra ifrågakomma. Skördeskadorna komma nämligen att påverka jordbrukskalkylen och bli alltså aktuella vid de förhandlingar om prissättningen på jordbruksprodukter för tiden januari—augusti 1952, som inom kort skola äga rum mellan jordbruksnämnden och jordbrukets organisationer.

I fråga om grunderna för lånehjälpen föreslår jordbruksnämnden — efter samråd med representanter för Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk — att reglerna för stödlån i anledning av regnskadorna hösten 1950 (kungörelsen den 8 juni 1951, nr 369, om stödlån till jordbrukare) i huvudsak skola tillämpas. I denna fråga anför nämnden bland annat följande.

Stödlån för regnskador må icke överstiga 3 000 kronor. Denna summa får dock efter lantbruksstyrelsens medgivande ökas till högst 5 000 kronor om synnerliga skäl därtill föreligga. Stödlån äro nu räntefria och må beviljas även utan att låntagaren lämnar säkerhet för dem. Dessa bestämmelser torde böra gälla även för lån i samband med skador av svartrost. I flertalet fall torde nu nämnda regler tillgodose kreditbehovet för det mindre jordbruket och för de medelstora bondejordbruket. Med hänsyn till att svartrostangreppen i vissa fall äro mycket svårartade och särskilt kännbart drabba odlare, vilkas jordbruk i hög grad är inriktat på brödsädsodling — en driftsform som på senare tid uppmuntrats av myndigheterna — synes det emellertid rimligt, att maximibeloppet för stödlånen höjes till 10 000 kronor. I detta

sammanhang kan nämnas, att från sydöstra Skåne rapporterats hektarskördar ned till 400 kilogram mot normalt omkring 3 000 kilogram. I den mån lån beviljas till högre belopp än vad som är möjligt enligt reglerna i kungörelsen nr 369/1951 torde emellertid ränta böra betalas för det överskjutande beloppet. Räntesatsen kan härvid lämpligen fastställas till 4 procent, motsvarande statens normalränta. Vid bedömning av frågan huruvida säkerhet för lån skall lämnas eller ej bör hänsyn i första hand tagas — förutom till låntagarens möjligheter att prestera sådan säkerhet — till vederbörandes skötsamhet och allmänna pålitlighet i ekonomiska ting. Om risk förefinnes att lånet icke kommer att användas för avsett ändamål, bör självfallet säkerhet krävas.

Beträffande medelbehovet framhåller jordbruksnämnden att det för närvarande är mycket svårt att beräkna hur stort sammanlagt belopp som kommer att erfordras för att lämna stödlån enligt de riktlinjer, som nu föreslagits. På grundval av en mycket ungefärlig uppskattning av kreditbehovet har jordbruksnämnden funnit sig böra föreslå att för ändamålet skall anvisas ett investeringsanslag av 15 miljoner kronor. Skulle det visa sig, att detta belopp icke förslår, förutsätter nämnden att möjlighet skall finnas att äska ytterligare medel av 1952 års riksdag.

En närmare redogörelse för jordbruksnämndens framställning återfinnes å s. 2—4 i propositionen, vartill utskottet torde få hänvisa.

Statskontoret har i remissutlåtande förklarat sig icke ha något att erinra mot de föreslagna stödlånen eller grunderna för dessas beviljande. Ämbetsverket ifrågasätter dock om anledning finnes att göra bestämmelserna tillämpliga för sådana delar av landet, som hittills undandragit sig att delta i det statsunderstödda berberisbekämpandet. Statskontoret uttalar vidare att det givetvis är svårt att bedöma lånebehovet men erinrar dock om att ansökningar om stödlån för skador å 1950 års skörd icke inkommit till sammanlagt större belopp än i runt tal 120 000 kronor, vilket motsvarar allenast 4 procent av det anvisade anslaget.

Departementschefen har anfört följande.

»Ehuru de skador, som svartrostangreppen vållat å 1951 års veteskörd, ännu icke helt kunna överblickas, står det klart, att de äro mycket omfattande. Det inkomstbortfall, som de medfört för jordbruket i dess helhet, bör givetvis beaktas vid behandlingen av frågan om prissättningen å jordbrukets produkter för återstoden av innevarande produktionsår, d. v. s. för tiden den 1 januari—den 31 augusti 1952. Härjämte är det emellertid enligt min mening nödvändigt att det allmänna skall vidtaga åtgärder för att hindra att de jordbrukare, som genom svartrostskadorna fått vidkännas mera betydande förluster, skola råka i ekonomiska svårigheter på grund därav. Jag ansluter mig alltså till statens jordbruksnämnds uppfattning att möjlighet bör skapas att för detta ändamål utlämna stödlån till dylika jordbrukare. Däremot kan jag ej helt ansluta mig till nämndens förslag ifråga om utformningen av stödet. Enligt detta skulle de statliga hjälpåtgärderna utformas på i huvudsak samma sätt som det stöd, vilket lämnades jordbru-

karna i anledning av 1950 års regnskador, med de skillnaderna att maximitbeloppet för lån skulle höjas till 10 000 kronor samt att ränta skulle erläggas å lånebelopp över 3 000 kronor. Den situation som nu föreligger avviker emellertid från den, som ledde till införandet av bestämmelser om stödlån med anledning av regnskadorna hösten 1950, bland annat såtillvida, att skadorna på grund av svartrostangreppen ofta torde uppgå till väsentligt större belopp för de enskilda odlarna. Den lånegräns som stadgades i fråga om stödlånen för 1950 års regnskador är därför uppenbarligen för låg. Med hänsyn ej minst till att det här sålunda kan bli fråga om förhållandevis betydande belopp synes det å andra sidan mindre lämpligt, att lånen skola vara helt räntefria. Den av jordbruksnämnden föreslagna lösningen, enligt vilken lånen skulle vara räntefria upp till ett lånebelopp av 3 000 kronor men löpa med ränta för överskjutande del av lånet, synes i detta fall ej heller ändamålsenlig. Med utgångspunkt från att lånen endast böra ha till syfte att avhjälpa föreliggande kreditsvårigheter förordar jag därför att lånen i sin helhet skola löpa med ränta. Härvid har jag även beaktat att man i så fall bör kunna avstå från den stränga behovsprövning, som föreskrevs i fråga om stödlånen för 1950 års skördeskador, och även i övrigt kunna förenkla låneförfarandet.

I enlighet med vad jag nu anfört böra enligt min mening stödlånen i anledning av skördeskadorna till följd av årets svartrostangrepp utformas på i huvudsak följande sätt. En förutsättning för lån bör givetvis vara att vederbörande lidit mera betydande skördeminskning på grund av svartrostangreppen och med hänsyn därtill kan antagas vara i behov av ekonomiskt bistånd. Någon ingående prövning av lånesökandens ekonomiska ställning bör dock icke behöva företagas utan det väsentliga bör vara, att den inkomstminskning som svartrostangreppen medfört, är av sådan storleksordning att den måste antagas medföra ett lånebehov för sökanden. Något visst maximitbelopp för lånen synes ej böra uppställas. Däremot torde lämpligen kunna föreskrivas att lån som regel ej bör beviljas till större belopp än som motsvarar 50 procent av den inkomstminskning, som svartrostangreppet medfört. Räntan synes lämpligen kunna bestämmas till 4 procent. Amorteringstiden torde i enlighet med vad jordbruksnämnden föreslagit normalt böra vara fem år med rätt för lantbruksnämnden att i särskilda fall medge förlängning till högst 10 år. För lån torde normalt böra krävas säkerhet. Anspråken på säkerhet torde dock ej böra sättas så höga, att de otillbörligt försvåra långivningen i sådana fall där det med hänsyn till låntagarens personliga egenskaper och förhållandena i övrigt finnes anledning antaga att lånesökanden skall kunna fullgöra sin betalningsskyldighet. I anslutning till vad som för närvarande är föreskrivet beträffande de avskrivningslån, som lantbruksnämnderna bevilja för inre och yttre rationaliseringsåtgärder, torde därför som huvudregel böra uppställas att för lån skall ställas säkerhet, som lantbruksnämnden finner tillfredsställande ur det allmännas synpunkt. Från detta krav bör emellertid kunna göras eftergift om lånebeloppet ej överstiger 1 000 kronor eller om det, vid lån av högre belopp, mö-

ter svårigheter för sökanden att ställa dylik säkerhet och nämnden finner sannolikt att han kommer att fullgöra honom åliggande betalningsskyldighet.

Vid sidan av de förluster, som uppstått genom svartrostangreppen, ha emellertid jordbrukarna sommaren 1951 på sina håll även tillfogats betydande förluster genom stormskador å oljeväxtgrödor. Det synes lämpligt att stödlån skall kunna utgå även för dylika skador i enlighet med de regler som nu angivits.

Vad angår storleken av de medel, som böra ställas till förfogande, kan först nämnas att låneanspråken beträffande stödlånen i anledning av regnskadorna hösten 1950 varit mycket små och torde komma att stanna vid mellan 200 000 och 300 000 kronor. Detta torde till stor del ha sin förklaring i att skadorna, ehuru sammanlagt betydande, i regel för varje enskild jordbrukare ej uppgått till större belopp än han kunnat bära utan att behöva taga i anspråk de statliga lånemöjligheterna. Beträffande svartrostskadorna torde man emellertid, såsom jordbruksnämnden anfört, böra räkna med ett avsevärt större lånebehov. Utformas lånebestämmelserna på sätt jag nu förordat torde detta vidare komma att medföra att låneanspråken ökas utöver vad jordbruksnämnden beräknat. Med hänsyn härtill anser jag ett något större belopp än det som angivits i jordbruksnämndens skrivelse, eller förslagsvis 20 miljoner kronor, böra anvisas. Anslaget synes böra uppföras å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd samt benämnas Stödlån till jordbrukare. Skulle låneanspråken överstiga detta belopp, bör möjlighet finnas att vid 1952 års riksdag begära ytterligare anslag för ändamålet.

Slutligen synes den del av det våren 1951 anvisade investeringsanslaget å 3 000 000 kronor, som ej tages i anspråk för utlämnande av stödlån i anledning av regnskador, böra få användas för nu ifrågavarande ändamål.»

Utskottet. Till följd av de svartrostskador, som uppstått på 1951 års veteskörd, har ett stort antal jordbrukare tillfogats avsevärda ekonomiska förluster. Vid behandlingen av frågan om priserna på jordbrukets produkter för återstoden av innevarande produktionsår måste hänsyn uppenbarligen tagas till det totala inkomstbortfall, som dessa skördeskador åsamkat landets jordbruk. Det synes emellertid ofrånkomligt, att härutöver från statens sida särskilda åtgärder skola vidtagas till stöd åt de jordbrukare, som genom svartrostangreppen råkat i ekonomiska svårigheter.

Vad angår ulformningen av dessa åtgärder ha skilda förslag framlagts i propositionen samt motionerna I: 522 och II: 664. Å ena sidan förordas i propositionen, att jordbrukare, vars skörd blivit väsentligt nedsatt genom svartrostangrepp och som med hänsyn därtill kan antagas vara i behov av ekonomisk hjälp, skall kunna erhålla amorteringslån (stödlån). Sådant lån, vilket som regel ej bör beviljas till större belopp än vad som motsvarar hälften av sökandens förlust, föreslås skola amorteras under en tid av fem, eller i särskilda fall högst tio år. Räntesatsen anses böra fastställas till 4 procent, motsvarande statens normalränta. I motionerna yrkas å andra sidan, att

ifrågavarande lån skola utgå i form av avskrivningslån, vilka böra förenas med det villkoret, att låntagarna under åren 1952—1954 skola upprätthålla en veteodling av samma omfattning som under år 1951. Lån bör enligt motionärernas förslag kunna beviljas till högst det belopp, som motsvarar skillnaden mellan sökandens skördeutfall och 50 procent av hans normala skörd. Vidare anse motionärerna, att ränta skall utgå med 3,5 procent samt att lånen böra amorteras med en tredjedel om året med början år 1953; dock att amorteringsbelopp skall kunna avskrivas, om låntagaren vid amorteringstillfället styrker, att han under det sist förflutna skördeåret odlat vete i minst samma omfattning som under år 1951.

Med anledning härav vill utskottet framhålla, att frågan huruvida och i vad mån åtgärder erfordras i syfte att stimulera veteodlingen närmast torde böra upptagas till prövning i samband med förhandlingarna om prissättningen på jordbrukets produkter. Ett bifall till motionärernas förslag skulle i viss mån vara ägnat att föregripa en sådan prövning. Utskottet anser vidare, att den i motionerna förordade låneformen torde medföra ett omständligt och kostnadskrävande kontrollsystem. Med hänsyn härtill finner utskottet övervägande skäl tala till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, som synes innebära en mera ändamålsenlig utformning av ifrågavarande stödverksamhet. Utskottet tillstyrker därför, att åtgärder skola vidtagas i enlighet med detta förslag.

I förevarande sammanhang vill utskottet understryka vad departementschefen anfört därom, att anspråken på säkerhet för lånen icke böra sättas så höga, att de otillbörligt försvåra långivningen. Med utgångspunkt härifrån tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag, att såsom huvudregel bör gälla att säkerhet för stödlån skall vara tillfredsställande ur det allmännas synpunkt men att undantag i vissa fall bör få göras från denna regel.

Gentemot Kungl. Maj:ts förslag, att stödlån skall kunna utgå jämväl till jordbrukare, som under den gångna sommaren lidit förluster genom stormskador på oljeväxter, uttalas i motionerna I: 522 och II: 664, att det statliga stödet bör begränsas till att avse skador på grund av svartrostangrepp. I motionen I: 515 yrkas däremot, att stödverksamheten skall utvidgas till att gälla även skador, som till följd av regn och översvämning uppstått på årets skörd.

Då jordbrukarna i åtskilliga delar av landet innevarande år otvivelaktigt tillfogats ekonomiskt avbräck genom stormskador på oljeväxtgrödor samt regn- eller översvämningsskador, anser utskottet det skäligt, att även dessa jordbrukare skola beredas möjligheter till ekonomisk hjälp från statens sida. Utskottet förordar därför, att för skador av nu berörd art skall kunna utgå stödlån enligt samma regler, som avses skola gälla för lån i anledning av svartrostangrepp.

Med hänsyn till den betydande omfattningen av skadorna på årets skörd tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag, att till förevarande låneverksamhet skall anvisas ett belopp av 20 miljoner kronor. Härjämte torde den del av det vid riksdagens vårsession anvisade investeringsanslaget å 3

miljoner kronor, som ej kommer att tagas i anspråk för utlämnande av stödlån i anledning av regnskador, böra få användas för nu ifrågavarande ändamål.

Kungl. Maj:ts framställning föranleder ej heller i övrigt någon erinran från utskottets sida.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och motionen I: 515 samt med avslag å motionerna I: 522 och II: 664, till *Stödlån till jordbrukare* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Stockholm den 27 november 1951.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Anderberg*, Carl Sundberg, Bertil Andersson, Ernst Hjalmar Nilsson*, Lars Andersson och Isaksson; samt

från andra kammaren: herrar Johnsson i Kastanjegården, Gustafson i Dädesjö, Jacobson i Vilhelmina, Antby, Andersson i Hyssna, Hæggbloom*, Jonsson i Järvsand* och Ahlsten, fru Eriksson i Hallstahammar* och herr Svensson i Vä.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Johnsson* i Kastanjegården, *Antby* och *Ahlsten*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Till följd — — — (lika med utskottet) — — — ekonomiska svårigheter.

Såsom anförts i motionerna I: 522 och II: 664 kräva de nu inträffade svartrostskadorna, för att stödbehovet skall bli tillgodosatt, mera effektiva åtgärder från statsmakternas sida än vad som påkallades av förra årets regnskador. Härtill bidrager särskilt att skördeskadorna av den omfattning, som svartrostangreppet vållat, måste anses i hög grad exceptionella. Stödåtgärderna böra vidare utformas med särskild hänsyn till de hårdast drabbade. Utskottet föreslår därför, att de av Kungl. Maj:t förordade bestämmelserna, såvitt avser stödlån för svartrostskador, skola kompletteras med ett

stadgande av innebörd, att i de fall, där skördeminskningen motsvarar *större* skada än 50 procent av normal skörd, så stor del av lånebeloppet, som motsvarar skillnaden mellan det verkliga skördeutfallet och 50 procent av normal skörd, må utgå som avskrivningsdel av lånet. Avskrivningsdelen bör amorteras med en tredjedel om året med början år 1953. Härvid skall iakttagas, att amorteringsbeloppet må avskrivas, därest låntagaren vid amorteringstillfället styrker att han under sistförflutna skördeår odlat vete i minst samma omfattning som odlades å egendomen 1951. Vidare bör den ändringen vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag, att förräntningen av stödlån för svarrostskaador skall ske efter 3,5 procent om året.

I fråga om årets skördeskador till följd av regn, översvämning eller storm tillstyrker utskottet däremot, att stödlån skall kunna utgå med tillämpning av de regler, som förordats i propositionen, dock att även i dessa fall räntesatsen bör fastställas till 3,5 procent.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter i enlighet med de grunder utskottet sålunda angivit.

Med hänsyn — — — (lika med utskottet) — — — ifrågavarande ändamål.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 515 samt I: 522 och II: 664, till *Stödlån till jordbrukare* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.»